

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

1) İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ TÜRK EDEBİYATI

- a) Sözlü Edebiyat
- b) Yazılı Edebiyat

2) İSLAMİYETİN KABULÜNDEN SONRAKİ TÜRK EDEBİYATI

- a) Divan Edebiyatı
- b) Halk Edebiyatı
 - Anonim Türk Halk Edebiyatı
 - Dini-Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı
 - Âşık Tarzı Türk Halk Edebiyatı

3) BATI TESİRİNDEKİ TÜRK EDEBİYATI

- Tanzimat Edebiyatı
- Servet-i Fünun Edebiyatı
- Fecr-i Ati Edebiyatı
- Milli Edebiyat
- Beş Hececiler
- Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı
- Yedi Meşaleciler
- Garipçiler (Birinci Yeniciler)
- İkinci Yeniciler
- Toplumcu Gerçekçiler
- Maviciler
- Hisarcılar

Ayrıca bakınız->

- Encümen-i Şuara Topluluğu
- Türk Edebiyatı Dönemleri Tablosu
- Türk Edebiyatı Tarihi Çalışmaları

İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Bilinmeyen bir tarihte başlamıştır. İslamiyet'in kabulüne kadar devam ede gelmiştir. Atlı- göçebe kültürünün izlerini taşımaktadır. Ölüm, yigütlük, savaş, aşk konuları en çok işlenen konular olarak göze çarpmaktadır. İki koldan gelişmiştir.

A) SÖZLÜ EDEBİYAT

Şaman, kam, baksı, ozan adı verilen sanatçılar tarafından icra edilmiştir. Bu sanatçılar "kopuz"adı verilen bir saz aleti kullanırlardı. Doğuşu her ne kadar dini törenlere dayansa da zamanla din dışı konular da gelişmiştir.

*Hece ölçüsü kullanılmıştır.

*Aşk, doğa, ölüm konuları sık işlenmiştir.

*Anonim özellik taşımaktadır.

* Yarım kafiye kullanılmıştır.

*Koşuk, sav, sagu, destan başlıca ürünleri sayılır.

KOŞUK

Kopuz eşliğinde "sığır" denilen sürekle avlarında söylenen lirik şiirlerdir. Günümüzdeki "koşma"ların ilk versiyonu sayılırlar. Kafiye şeması "aaab,cccb,dddb" şeklindedir.

SAGU

Yuğ adı verilen ölü törenlerinde ölümün acısının hafifletmek amacıyla söylenen günümüz "ağıt"larının ilk versiyonuna denir. Hece ölçüsünün 7'li-8'li parçaları sıkça kullanılmıştır.

Uyarı: Bilinen en eski sagu : "Alp er Tunga"sagusudur.

SAV

Atasözü demektir. Atasözlerimiz ilk defa "Divan-ı Lugati't Türk" kitabında bir araya getirilmiştir.

DESTAN

Toplumu derinden etkileyen savaş, kıtlık, afet vb. olayların olağanüstülüklerle bezendirilerek anlatıldığı manzum (bazen nazım- nesir karışık) uzun hikâyelere denir.

Destanlar "Doğal-Yapay" olmak üzere ikiye ayrılır.

Ayrıca bakınız-> Mitoloji

1) DOĞAL DESTANLAR

Gerçekte var olan herhangi bir olayın milletin dilinde yüzyıllar süren bir anlatımdan sonra bir ozan tarafından kaleme alınması sonucu oluşan destanlara denir.

Dünyadaki en önemli doğal destanlar:

<u>Kalevala</u>	FİNLANDİYA
<u>Mahabharata</u>	HİNT
<u>Ramayana</u>	HİNT
<u>Chanson de</u>	FRANSIZ
<u>Roland</u>	ALMAN
<u>Nibelungen</u>	RUS
<u>İgor</u>	İNGİLİZ
Beovful.....	YUNAN
İliada.....	YUNAN
<u>Odysseia</u>	İRAN
<u>Şehname</u>	SÜMER
<u>Gılgamış</u>	TÜRK

<u>Oğuz Kağan</u>	TÜRK
<u>Ergenekon</u>	KIRGIZ
Manas	

2)YAPAY DESTANLAR

Herhangi bir olaydan yola çıkarak bir ozanın destan kurallarına riayet edip oluşturduğu şiirlere denir.

- Kayıp Cennet (Milton- İngiliz Edebiyatı): İnsanın cennetten kovuluşu ve Tanrı'nın şeytanla mücadelesini anlatır.
- Kurtarılmış Kudüs (Tasso- İtalyan Edebiyatı): I. Haçlı seferinde Kudüs'ün alınışı anlatılır.)
- İlahi Komedy (Dante- İtalyan Edebiyatı): Öteki dünyaya Dante'nin yaptığı 7 günlük gezi anlatılır.
- Çılgın Orlando (Ludovico Ariosto- İtalyan Edebiyatı): Bu destanda Charlemagne döneminde Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında geçen savaşlar anlatılmıştır.
- Üç Şehitler Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca): Kurtuluş Savaşı'ndan bazı kesitler anlatılır.
- Çanakkale Şehitlerine (Mehmet Akif):Kurtuluş Savaşı'ndan bazı kesitler anlatılır.

Türk Destanlarının Özellikleri:

- * Çoğunlukla manzumdurlar (şiir şeklinde).
- * Anonimdirler.
- * Oluştukları dönemlerin özelliklerini taşımaktadırlar.
- * Olağanüstü özellikleri çokça bulunmaktadır.
- * Çok sonra yazıya geçirilmişlerdir.

TÜRK DESTANLARI

Saka Türklerinin Destanları

- * Alp Er Tunga Destanı: Türk-İran savaşlarıyla Alp Er Tunga'nın yiğitliklerinin anlatıldığı destanlardır.
- * Şu Destanı: İskender ile Türkler arasındaki savaşların ve Hükümdar Şu'nun destanıdır.

Hun Türklerinin Destanları

- * Oğuz Kağan Destanı: Hun Hükümdarı Mete'nin yiğitliklerini, ülkesini genişletip oğulları arasında nasıl bölüştürdüğünü anlatan destandır.

Göktürk Destanları

***Bozkurt Destanı**: Savaşta yaralanan bir Türk'ün, dişi bir kurt tarafından kurtarılmasını, korunmasını ve Türklerin sözü edilen kurtla bu Türk'ten çoğaldığı anlatılır.

***Ergenekon Destanı**: Bir yenilgi sonunda Ergenekon'a çekilen Türklerin orada çoğalıp, bir demir dağı erittikten sonra öçlerini alışlarını anlatan destandır.

Uygur Türklerinin Destanları

* **Türeyiş Destanı**: Uygur hakanının, üç kızını insanoğluyla evlendirmeyi uygun bulmayarak tanrıya, kızlarıyla evlenmesi ve Uygur Türklerinin bu evlenmeden çoğaldığı anlatılır.

* **Göç Destanı**: Türklerin, Kutsal taşı Çinlilere vermeleri üzerine, tanrı tarafından cezalandırılmaları kuraklığın başlaması nedeniyle de göç etmeleri anlatılır.

Ayrıca bkz.-> **Türk Destanları - Dünya Destanları**

Ayrıca bk. -> **Destan Dönemi Türk Edebiyatı**

B) YAZILI EDEBİYAT

Türklerin GÖKTÜRK alfabesini kullanmasıyla başlayan dönemdir. Daha eskilere ait maalesef herhangi bir eserimiz yoktur. Tarihi bilinen en eski yazıtımız(mezar taşı):Çoyren (687-692)dir.

Tarihimizin ve dilimizin ilk en önemli belgeleri Göktürk Yazıtlar(Orhun Kitabeleri)dir.

*Doğu Göktürklerine aittirler.

*725,732,735 yıllarında dikilmişlerdir.

*Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan, Kültigin adına dikilmişlerdir.

*Yollug Tigin adlı bir yazara yazdırmıştır.

*Öz Türkçe ile yazılmıştır.

*Türk hakanlarının Göktürkleri nasıl birleştirdiklerini, devleti nasıl idare ettiklerini, gelecek kuşakların ne yapmaları gerektiğini anlatan bir **nutuk (söylev)**tur.

* Aslında birer mezar taşı olarak tasarlanmışlardır.

* Taşların üç tarafı Göktürk alfabesiyle bir tarafı da Çince yazılmıştır.

* Eserler şu an Moğolistan sınırları içindedir.

* 1900' lü yılların başında Strahlanberk tarafından bulunmuş, Danimarkalı Wilhelm Thomsen tarafından okunmuşlardır.

Yazılı Dönem Ürünleri

Orhun Yazıtları

Uygur Metinleri

Orhun (Göktürk, Köktürk) Yazıtları (Abideleri, Anıtları)

Çinlilere karşı bağımsızlık savaşı yapan, Türk bütünlüğünü yeniden kurmak için içte ve dışta savaşan Göktürklerin hikayesi anlatılır bu yazıtlarda. Bu abideler 38 harfli olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır. Bunlardan en önemli olanları 3 tanedir.

1. Vezir Tonyukuk Yazıtı (725): Dört bakana vezirlik etmiş olan Tonyukuk tarafından yazılmıştır. Daha çok Çinlilerle yapılan savaşlar anlatılmaktadır.

2. Kül Tiğin Yazıtı (732) : Göktürk hakanı Bilge Kağan'ın kardeşi Kül Tiğin'in ölümü üzerine Bilge Kağan tarafından dikilmiştir.

3. Bilge Kağan Yazıtı (735) : Göktürk hakanı Bilge Kağan'ın ölümünden sonra oğlu Tenri Kağan tarafından diktirilmiştir. Yazıt, Bilge Kağan'ın yeğeni Yollug Tigin tarafından yazılmıştır.

Son iki yazıt daha çok dönemin olaylarından, törelerden ve Bilge Kağan'ın ulusuna dilediği iyi dileklerden söz eder.

Uygur Dönemi Eserleri / Uygur Metinleri

Göktürk devletinin yıkılmasından sonra kurulan uygur hanlıklarından kalma eserlerdir Daha çok Buddha ve Mani dininin esaslarını anlatan metinlerdir. Bunlar turfan yöresinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Uygurların kâğıda kitap basma tekniğini bildikleri anlaşılmaktadır. Dönemden kalma birçok hikâyenin yanında "kökünç" denilen bir ilkel tiyatro eserleri de vardır. Uygurlar bu eserleri 14 harfli uygur alfabesiyle yazmışlardır.

Sekiz Yükmek (Sekiz Yığın): Çinceden çevrilen Sekiz Yükmek'te Burkancılığa ait dinî - ahlâki inanışlar ve bazı pratik bilgiler vardır. Uygurlar arasında çok yayılan bu eser; kısa cümleleriyle, içten anlatımı ve zengin söz varlığıyla dikkati çeker.

Altun Yaruk (Altın Işık): Burkancılığın temellerini, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini içerir. Bunlardan en meşhurları "Şehzade ile Aç Pars Hikâyesi" (Açlıktan ölmek üzere olan parsı kurtarmak için kendini feda eden şehzadenin hikâyesi), Dantipali Beğ Hikâyesi (Emrindeki geyikleri kurtarmak için kendini feda eden geyikler beğini Dantipali Beğ öldürür ve korkunç alevler de Dantipali Beğ'i yutar) ve Çaştani Beğ Hikâyesi (Ülkesindeki insanlara hastalık ve bela getiren şeytanlarla Çaştani Beğ'in mücadelesidir.)

İrk Bitig (Fal Kitabı): Göktürk yazısıyla yazılmış bir fal kitabıdır. Her biri ayrı fal olarak yazılan 65 paragraftan oluşur. Çeşitli inanışlar ve masal unsurlarının bulunduğu kitapta günlük dile ait pek çok kelime de vardır.

Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi (İyi Düşünceli Şehzade ile Kötü Düşünceli Şehzade): Burkancılığa ait bir menkıbenin hikâyesidir. İyi düşünceli şehzadenin bütün canlılara yardım etmek ve canlıların birbirlerini öldürmelerini engellemek için bir mücevheri elde etmek üzere yaptığı maceralı yolculuk anlatılır.

